Myckleby dopboks första blad, skrivet år 1706 av dåvarande komministern i Långelanda, Göthe Fontin.

MYCKLEBY PASTORATS RIVNA KYRKOR

Av

Henry Emanuelsson

Pris 1 kr.

MYCKLEBY PASTORATS RIVNA KYRKOR

Av

Henry Emanuelsson

FÖRORD.

Härmed utgives i tryck det anförande som undertecknad den 22 oktober 1959 höll i Stenshult, jämte ett mindre tillägg.

Då jag är bördig från Furuhagen u Havberg, Myckleby socken, är det även min hembygds tempel som skildras. — Materialet är hämtat ur hittills otryckta källor, efter egna forskningar.

Kyrkorna äro våra fäders största kulturarv, — kyrkan är också den som vi alla på ett särskilt sätt minns, oavsett vi ännu bor i fädernas bygd eller i förskingringen på en annan ort. — Därför hoppas jag att denna skrift blir för mången ett kärt minne.

Göteborg den 18 december 1959.

Myckleby kyrka som den i stort sett tedde sig år 1650. — Fönstren voro mindre men i övrigt får den anses så hava tett sig.

Pastell utförd av Erik Johansson, Rossön, Stala socken.

I årtusenden har våra fäder bebott den bygd som vi kallar Orust — vår hembygd — Gradvis har all utveckling skett och det har varit tider då det varit lättare för människorna att leva och tider när det varit mycket svårt. — Det har varit en kamp att odla och röja, en kamp att tänka, och tankens strid är alltid den störste kulturfaktorn Denna strid står alltid om ljus och mörker, en strid att tänka nytt att föra idéer framåt och vidare till nya generationer. Det är tankens strid och kamp vi i detta sammanhang främst komma i beröring med.

Går vi ut i markerna ser vi spår av denna tankens strid, spår huru den skapats och utformats från lägre till högre tänkande. — Vi ser våra dösar som vittnar om den tid då våra fäder trodde på kroppens fortlevnad på något sätt efter döden. — Eller våra rösen på bergshöjderna då man dyrkade solen, stjärnorna och det som ovantill var Detta visar också våra hällristningar, och de döda fingo högt belägna viloplatser.

Så kom en ny tid den första man trodde på själens evighet, man brände de dödas kroppar, de som ändå voro förgängliga. — Detta begravningssätt var sedan rådande i 2 årstusenden tills kristendomens tid begynte. — Den kristna tiden är ettusenårig, den hade en genomgripande förändring i tankevärlden, den mänskliga kärleken, tillvaratagandet av sin broder. Det var så annorlundare det som nu förkunnades. Grunden lades så sakta till den utveckling vi så väl känner till i vårt eget samhälles lagbundenhet, dess människokärlek och tolerans.

Så började man också uppföra tempel till den store Gudens ära. Så kom de första kyrkorna att uppföras i vår hembygd så där på 1000-talet, tydligen till att börja med enkla träkyrkor men snart ersattes dessa med präktiga stenar. — Säkert är Mycklebys och Långelandas stenkyrkor från 1100-talet kanske även Torps dock alla före 1250. — Det är beklagligt att min medarbetare i Myckleby komuns historia har felaktigt uppgivet kyrkornas ålder..

Vi kunna fråga oss varför just den platsen valdes för kyrkorna. Ett helt uttömmande svar kunna vi kanske ej giva, med tydligen var det den plats där man just då brukade begrava sina döda eller hade som sin offerplats. Att det var den mäst odlade platsen i socken kan man belägga att det ej är. Seden blev så att man till kyrkorna läto leda de främsta vägarna. — Här på Orust kom genom havets stora betydelse aldrig några kyrkobyar att växa upp, vägarna har haft på de senaste decenierna andra mål för sin sträckning och idag ligger två av detta pastorats kyrkor ej invid den allmänna landsvägen.

Innan vi övergår till att söka i korthet beskriva de gamla templen i detta pastorat vill vi beröra den utveckling som var gängse för kyrkorna i Bohuslän och med tillämpning på de i detta pastorat. — Dess inventarier och inredning och dyl.

Orust var en del av Norge och hörde till Oslo stift det var detta stifts biskopar som visiterade, det var norska stiftskrivare som synade dessa kyrkor ända fram till 1658. Enklast var kyrkornas inre under den äldre medeltiden, även om man ville giva Guden det främsta man kunde åstadkomma så var det torftigt efter våra nutida mått att mäta med, kulturen stod ju så lågt. — Altaret bestod av en stenhäll som var rund. — Under

1600-talet ersattes den med altarskåp ofta tyska och i mitten av 1600-talet fingo dessa kyrkor vackra altaruppsatser. — Detta gällde även predikostolar. — På 1200-talet och ända fram till 1400-talet gjorde man vackra madonnafigurer och prydde kyrkorna med av de många från detta pastorats kyrkor är det endast en madonnafigur från 1200-talet som en gång stått i Torps kyrka som finnes kvar och förvaras nu i Göteborgs kulturhistoriska museum. — Allt efter som kulturen steg pryddes kyrkorna. På 1700-talet kommo de vackra takmålningarna.

— Orgelverken tillkommo under 1800-talet. — Bastanta trägolv inlades på 1700-talet då tillkommo också himlarna över predikstolarna samt de vackra portalerna ute på kyrkogården.

Intresset för kyrkan och dess prydande har också växlat genom tiderna. — Under den katolska tiden var intresset för kyrkan ganska stort och gåvor gavs i stor utsträckning, Även gårdar för själamässor och gravplatser inne i kyrkan. Med reformationen kom en mörk tid för det kyrkliga intresset, det blev en förfallets tid för kyrkan. Sällan beviljades reparationer av betydelse och fram tills medio av 1600-talet skedde ej stora förändringar, men då började en ny storhetstid för kyrkan. — Detta satte också sin prägel i lagstiftningen, den som ej visade kyrkan sitt intresse straffades därför

Tankar och åsikter har också tagit sig många utryck. Man skulle i äldre tider även visa sig klädd efter sitt stånd och främst på 1730-talet fingo flera kvinnor i Långelanda och Myckleby socknar bötesstraff för de uppträtt i kyrkorna med för fina kläder främst silkessaker som ansågs endast tillhöra de adliga. Detta möter man sällan på andra håll i Bohuslän anmärkningar på. Orustbon har alltid haft svårt förlika sig med högmod och ville hälst vara enkel och undergiven.

Kyrkan hade också som bekant bestraffningsrätt man fick för olika förseelser dels sitta i stocken dels stå på skampallen och när detta pastorats kyrkor inventerades den 9 aug. 1742 omtalas det att alla tre kyrkorna hade dels pliktpall, dels en straffstock. — I Myckleby fanns dessutom en käpp av trä som användes av kyrkostöten heter det, denna hade att väcka sovande med.

I Hålta kyrka finnes en sådan "stö" kvar,o ch en träpåk på c:a 2 meters längd, järnbeskodd nertill för att med stöt emot golvet giva ett kraftigt ljud ifrån sig, och upptill en kula att stöta med om man ej vid stöten emot golvet vaknade.

Av samma inventeringsprotokoll år 1742 omtalas det att alla tre kyrkorna hade små primklockor hängande i koret ett minne från den katolska tiden

När det gäller kyrkans inkomster är det främst tiondemedel som var dess inkomster, just större en socken var ju större var kyrkans inkomster. — Vidare skänkte man till kyrkan, främst kor, dess avkastning gick till kyrkan. — Vissa förseelser som slagsmål och sedlighetsbrott kommo de skyldiga att få betala medel till kyrkan. — Vidare fingo en del betala för gravplatser inne i kyrkan dessa kunde köpas eller annars fick man dessa om man skänkt vackra gåvor till kyrkan. Således betalade befallningsman Eric Fagerdahl i Ottestala, Myckleby socken, 10 riksdaler för sin gravplats inne i Myckleby kyrka. — Men på 1760-talet bör-

jade man slå ner på gravplatser inne i kyrkan, där liken förmultnade utan jordtäckning och många kyrkobesökare hade mycket ont av den svåra stank som rådde inne i kyrkan. — Ännu 1802 omtalas detta i Torps kyrka och man beslutar att igenlägga den Reuterbergska graven. Så var det oåterkalleligt slut med den tid då man förde de döda till vila inne i kyrkan. — Efter denna allmänna orientering skola vi något beröra de olika kyrkorna var för sig och vi tager dem ifrån norr till söde och börjar med

Trakten kring Torps kyrka foto från år 1888 av fotograf Rob. Lindahl.

TORPS KYRKA

Då denna föreläsning främst är av sedd för att vara en påbyggnad av vad som framhålles i boken ”Myckleby kommun — bygden och folket genom tiderna” som utkom 1957 är det främst de nya forskningsrön som undertecknad gjort sedan dess, det är fråga om.

Torps kyrka som revs sensommaren 1868 var en ovanligt välbevarad och genompräktig medeltidskyrka som var mer än beklagligt att den nedrevs — S.äkert var den sedan 1200-talet, kan också hava varit ännu äldre. — Den var byggd i sin karaktäristiska stil med korkyrka och huvudkyrka, utvändigt hade man en kant som folket kunde sitta på. — Invändigt var kor och huvudkyrka ännu när den nedrevs skilda åt med en mur en spetsbågig öppning på 3 alnars bredd. — Ute på kyrkogården stod klockstapeln, denna ersattes år 1751 med ett trätorn byggt fast med kyrkan, detta rödmålades och stod fullt färdigt 1753 och

klockstapeln nedrevs. — År 1653 synades kyrkan av stiftskrivaren Jacob Nöring i Hjelmvik, Stala socken. Han fann då kyrkan i ganska bra skick, men ena murväggen var något bristfällig. — År 1862 beslöt man bygga ny kyrka detta arbete påbörjades i maj 1868, på eftersommaren 1868 nedrevs den gamla kyrkan och i sept. 1869 stod den nya kyrkan fullt färdig fast den ej invigdes förrän den 25 juli 1871.

Inne i kyrkan upprättades år 1752 den Reuterbergska graven framme vid altaret. Torps socken hade under medeltiden varit ringa befolkat och uppodlat men på 1660-talet hade gården Ödsmål gjorts till ett säteri i miniatyr och dess senare innehavare fingo sedan sin viloplats framme vid denna kyrkas altare — Länge skulle vi vilja stanna inför bilden av denna präktiga medeltidskyrka som på sin tid intendenten vid Göteborgs kulturhistoriska museum, Gustaf Brusewitz, så bittert klagar över att den skall nedrivas, men ännu hade ej människorna fått upp ögonen för det gamlas betydelse.

Som ytterligare upplysningar om denna kyrka må framhållas, att kyrkan saknade fönster på sin norra sida samt hade dels en ingång genom tornet samt en genom en dörr på södra sidan I taket inne i kyrkan hängde en trasig ljuskrona av mässing samt på väggen framme vid altaret 2 ljusarmar av mässing.

I vapenhuset inrett i tornet av trä hängde ett stort kors av trä ett grovt arbete som syntes vara av hög ålder omtalas det år 1830, detta sades då en gång vara upphittat i en källa på Töllås ägor som ännu då bar namnet korskällan. Detta för oss i tanken tillbaka till missionstiden på Orust när hedningar vid denna källa mottagit det kristna dopet och ett så kallat kors här uppfört kanske före själva kyrkans uppförande och kan även haft bestånd senare troligen in på 1300-talet.

År 1707 förságs Torps kyrka med vackra takmålningar av samme mästare som i Myckeby.

En märkig sak som är förknippad med denna kyrka som vi ej skola helt gå förbi. — Den 29 febr. 1756 som också var fastslagssöndag blev det mässfall genom att prästen, komminister Anders Forenlius i Långelanda sedan han varit på begravning hos Helj e Bruhn i Blibräcka där Stina Reuterberg avlidit. Där förtärde han så mycket brännevin att han leddes till gården Ödsmål där han måste gå in och lägga sig och kyrkovärden måste meddela torpborna i kyrkan detta. — För detta dömde häradsrätten Anders Forenlius den 28 juni 1756 att "sitt ämbete mista".

MYCKLEBY KYRKA

Då den gamla kyrkan den 17 april 1848 började att nedrivas var det säkert ett av Bohusläns allra äldsta tempel man började att förstöra. Säkert hade våra fäder på 1100-talet med svett och möda släpat sten till detta tempel, som skulle bliva moderkyrka i detta pastorat. — Den uppfördes i romansk stil med korkyrka, huvudkyrka och absid. Den låg på den nuvarandes plats på en upphöjd kulle. År 1653 synades denna kyrka, var då i gott skick men ett fönster i koret hade gjorts större. Kyrkan hade 1642 fått en vacker predikostol och 1653 hade en altaruppsats erhållits. År 1653 fick kyr-

kan sitt första stentorn, detta var tydligen ej så bastant uppfört när det redan år 1723 fick göras om.

Redan 1707 målades kyrkan första gången invändigt. I denna kyrka hade genom tiderna många fått sina gravplatser, dess kyrkoherdar och många andra bemärkta personligheter. Ej heller att förglömma att säteriet Kåröd låg i denna socken och dess innehavare fördes till vila i detta tempel. Denna kyrka hade också skiftande öden av ljusa och mörka tider, kanske den mörkaste var den som drabbade kyrkan under Kung Carl XII:s tid. I många år hade man sparat pengar så man hade ej mindre än 3.000: — riksdaler men detta belopp tog kungen till krigsföringen i Norge. Kyrkan var i behov av översyn men medel saknades därtill, då passade ägaren till Kåröds säteri Knut Bildt 1723 att anhålla hos myndigheterna att få patronusrätt över detta pastorat och Myckleby kyrka, men inför detta ofridens hot reste sig alla bönderna med dess herde Johan Enberg som från kyrkovallen talades till folket i denna angelägenhet. Man gjorde sitt yttersta att själv söka bekosta kyrkans reparation och Knut Bildt nådde ej sitt mål.

Murarmästare Anders Pyll uppmurade år 1723 ett stentorn detta tog en hel del pengar i anspråk detta lånade man upp dels från kyrkokassorna i Grinneröd och Långelanda samt rika bönder i pastoratet. Så lånade bonden Bengt Olsson i Ström 80:— riksdaler samt skepparen Sven Bagge i Öberg 60:—. För detta fick han när han avled 1751 sin gravplats inne i kyrkan. Vid tiden för Kung Carl XII:s död var det bistra tider i Myckleby socken, detta omtalar kyrkoherde Johan Enberg själv en vinddriven finländare för krigets härjningar, då han år 1721 meddelar domkapitlet att bönderna ej har någon spannmål att giva till de 3 offeruttagen för att lindra nöden bland krigets offer som påbjudits. Minst 1/4 av alla gårdar var i dåligt skick och kyrkoherdens lön uppgick ej mera än till 40: — riksdaler samt komministerns till 13: —.

LARS ANDERSSON

Östra Bö, Långelanda socken. Ordförande i byggnadskommittén för Långelanda kyrkas byggande. Var sonson till riksdagsman Bernt Torgersson i V. Röra, Långelanda socken.

Redan 1722 hade uppförandet av tornet i Myckleby påbörjats och detta kostade 500: — riksdaler. Den 10 maj 1723 undertecknade murare-

mästare Anders Pyll kontraktet att uppmura detta för en kostnad av 300:— riksdaler. Trävirket av bjälkar levererades av Helje Hansson i Ö. Bogane och bräderna kom från skog som vuxit i Havberg, där bonden Rasmus Arvidsson stod som leverantör. Smidesarbetet utfördes av blivande länsmannen Per Arfwidsson i Önne. Det var ett nytt torn som Myckleby kyrka erhöll 1723, det var tal på att detta skulle fått stått kvar när kyrkan revs men ej heller detta kom att räddas, som ett minne från en äldre tid.

Erik Börgesson i Narveröd bördig från Kalseröd var kyrkovärd vid denna tid och hade mycket att bestyra med detta arbete. Redan 1785 klagas det över att kyrkan var för trång och mörk. År 1848 uppfördes det en ny kyrka i Myckleby.

LÅNGELANDA KYRKA

Ingen socken på Orust har så fängslat mig i fråga om hembygdsforskningens äldsta tid som just Långelanda socken. Det är styvnackade bönder å ena sidan man möter på de äldsta historiska bladen som dombökerna utgör men också å andra sidan den bygd som får starka kulturella inpulser utifrån; det är en mäktig urgammal bondekultur som här utvecklat sig. Lika intressent är dess lilla kyrkas historia, som var byggd i Irisk Anglosaxisk stil, kanske Orust allra äldsta stenkyrka säkert ej yngre än 1100-talet. När den nedrevs på våren 1852 var denna Bohusläns minsta kyrka. Långelandaborna hade alltid dåligt underhållit sitt tempel, därför var det tidigt bristfälligt. För just 300 år sedan var det intressanta händelser som utspelades i denna socken, bönderna var i almänhet ej så intresserade för att hava blivit svenskar och 1659 talar en bonde illa om de svenska myndigheter när han är på hemväg från Långelanda kyrka samt blir bestraffad härför och ursäkt att många gör lika dant hjälper ej. En Conrad Olsson i Burås är i synnerhet aggresiv dömes 1663 till fredlöshet, får ej besöka sin hustru ingen får hysa honom i sitt hus, skogen blir hans hemvist.

Många märkliga bondesläkter har genom tiderna bott i denna socken kanske också många framstående norska adelssläkters ursprung just kommit från denna socken. Av sentida släkter kan jag ej undgå omtala att Bohusläns stenindustris fader Carl Sahlberg i Hunnebostrand f. 1836, moder Patronella Östberg var från Långelanda socken och framlevde sin barndom på gården Reoseröd.

Länge sökte Långelandaborna behålla sin lilla kyrka men till slut gick det ej längre. Det var också den sista av detta pastorats tempel som försågs med torn. År 1782 uppförde Elias Larsson i Huseby ett trätorn intill kyrkan detta står ännu kvar, och klockstapelns tid var över. År 1729 hade kyrkan av kyrkomålaren Christian Schönfelt försetts med vackra takmålningar. År 1653 synades kyrkan och då omtalas att muren på kyrkans norra sida sedan många år tillbaka varit bristfällig och kyrkan hade ganska bra medel till att kunna reparera denna skada med. År 1807 fick kyrkan större fönsteruttag på sin södra sida ty endast här fanns fönster. Altaruppsatsen var från år 1638.

1848 beslöt man att ny kyrka skulle uppföras och den gamla nedrivas. Det var också Långelanda kyrka som sist fick sitt orgelverk av detta pastorats tempel.

Nära förenade med dessa kyrkors hävder är också historiken om de ordinaries prästmän som här verkar och förkunnar det ord som är upphovet till dessa kyrkors existens. Många sådana gestalter skymtar förbi oss under århundradens lopp, olika med olika gåvor och verkar under olika tider. Många äro särskilt intressanta att beröra låt oss nämna ett par:

Johan Enberg, född 1684 i Karelen i Finland, lärare i Viborg fick fly undan ryssarna, kom till slut som krigspräst till Norge, träffade där personligen Kung Carl XII och ov honom utnämnd till kyrkoherde och tillträdde den 1 maj 1718. Han kom att verka i en märklig tid i detta pastorats historia en uppgift som han skötte med heder, blev blev tidigt sjuklig och avled år 1732. Han efterträddes av en annan kyrkoherde som kanske på ett annat sätt gjort sig uppmärksammad nämligen Pehr Nehring, f. 1686. Nervöst anlagd blev han ofta missförstådd, var plikttrogen sade sanningen till såväl rik som fattig. Detta gjorde att han kom i många konflikter med de rika, som till slut förde honom till en kännbar bötedom år 1742. Genast då han kom hit kom han i konflikt med de mäktiga i socken, bl. a. därför att han tillrättavisade mönsterskrivaren i Ottestala, Anders Rathe att han besökt ett glädjehus i Göteborg.

Det låg tragedi över denne prästman, nervsjuk och hade svår luftrörskatarr men okuvlig viljestyrka. År 1735 säger han att vägarna mellan kyrkorna voro så dåliga att man knappast på annat är hästrygg kunde komma fram, ridstigen gick över berg och stora skogar och ibland red han omkull. Det var en mörk tid där mycket mödosamt arbete åvilade prästmannen.

Vi skola kanske ej gå helt förbi Pehr Nehrings efterträdare. Redan 1762 hade Nehring i praktiken upphört att vara kyrkoherde och till v. pastor utsågs komminister Peter Bundy i Långelanda som tills 1774 förestod pastoratet, därför hans namn på Torps år 1773 gjutna kyrkklocka. Han var kyrkoherdeson från Morlanda, en mycket lärd man och allmänt omtyckt i pastoratet, han hade börjat sin tjänstgöring 1756 som adjunkt i Myckleby samt redan 1756 hade komminister Anders Fornelius genom fylleri avstängts från tjänsteutövning, året därpå avsatts och Bundy blev komminister och tillträdde 1758. År 1777 blev han kyrkoherde i Laholm men av hela sitt hjärta längtade han tillbaka till Myckleby och när tjänsten blev ledig sökte han och av många sökande uppfördes han jämte slottspastorn i Bohus, Gotthelf Engelke och Dundell på förslaget. Av de som ej kom med må omtalas den framstående prästmannen Hans Georg Gädda, som senare blev kyrkoherde i Naverstad. På valdagen den 2 mars 1777 erhöll Bundy nära 67 hemmansröster medan Engelke erhöll 6 och Dundell 3. Detta oaktat utnämnde Kung Gustaf III Engelke till kyrkoherde i Myckleby, född i Göteborg 1717 inskrevs 1732 vid dess gymnasium blev student 1742, prästvigd 1751, samt 1751 slottspastor i Bohus. En märklig slottspastor i Bohus. En märklig syssla som framgår i hans egna uppgifter när han 1774 söker Kalv samt den 3 juni 1776 då han söker Myckleby då han omtalar sina många sysslor på Bohus fästning samt det

myckna extra arbetet att bereda många fångar till döden.

Det var i Bohus sista tid som fästning och fängelse. Hans tid i Myckleby blev mycket kort och han avled redan 1782. Vid synen av Myckleby prästgård i anledning av hans ankomst den 11 aug. 1777 som förrättades av kyrkoherde S. Enander i Tegneby utdömdes alla hus och byggnader på prästgården som helt odugliga och församlingarna ålades att uppföra ny prästgård och nya uthus och ladugård.

Efter kyrkoherde Engelkes död kallades Johan Nordenberg som 4:de provpredikant, till dess nye herde 1783, denne har idag många avkomlingar i detta pastorat.

Nära förknippat med detta pastorats kyrkor är också kyrkogården där våra fäder vila. Fö orustborna låg ej vården av kyrkogårdar så varmt om hjärtat och är en rätt modern företeelse med de pyntade gravarna och de vackra vårdarna som vittnar om de människor som fordon levat och verkat. Att det stod illa till med vården ser vi av att kyrkoinspektören år 1756 uppmanar Mycklebyborna att göra kyrkogården i ett värdigare skick så att ej boskapen kommer in på denna Detta upprepas 1794, men det dröjer en bit in på 1800-talet innan kyrkogården är tillfredställande inhägnad, i Stala omtalas så sent som 1869 att boskap går in på kyrkogården.

Uppskattningsvis har minst 16.000 personer fått sin viloplats på varje av detta pastorats kyrkogårdar. Detta vittnar om människornas förgänglighet , ja, allt jordiskt och vi kunna med fog instämma i Sv. Ps. 163 där dess första vers så lyder:

Långelanda kyrka som man anser den sett ut om. 1780. Teckning av Erik Johansson, Rossön, Stala socken. Originalet förvaras i Myckleby hembygdsmuseum.

"Gammal är kyrkans Herrens hus.
Står medan människoverk falla.
Tinnar så höga blivit grus.
Än hennes klockor oss kalla.
Kalla på gammal kalla på ung.
Kalla på själ som trött och tung
Längtar till evig vila.

Ja så har kyrkorna varit våra fäders tillflykt i ond och god tid. Dit har de ställt sina steg när åkrarna burit så ringa, dit har de ställt sina steg för att tacka sin Gud för sin nödtorftiga spis. Även om de ej heller inne dessa tempel hade annat än de fattigas stolar längst bak att sitta uti. Kyrkan har lärt människorna barmhärtighet men i århundraden skulle det taga inom hela steget till jämnbördighet inför Gud hade tagits helt ut. Gradvis har allt skett och ej minst inom tankens värld.

Många av våra fäder hava burits fram i dopet till dessa kyrkors medeltida dopfuntar. Många av våra fäder hava vid dessa kyrkors altarringar förenat sina öden till i onda och goda tider hjälpa och bistå varandra. Många av våra fäder hava uti dessa kyrkor vigts till gravens ro.

Så har kyrkan i glädje och sorg, i medgång och motgång varit våra fäders tillflykt, så har den satt sin prägel på dem under deras jordevandring. Därför bär dessa kyrkor vars historia vi i korta drag sökt skildra bud om våra fäder, de som vila där ute på den okända platsen på detta pastorats kyrkogårdar.

Folkmängdsuppgifter.

MYCKLEBY SOCKEN:

År 1749 819 inv., år 1750 829 inv., år 1760 885 inv., år 1770 916 inv., år 1780 1.073 inv., år 1790 1.143 inv., år 1800 1.231 inv., år 1825 1.663 inv., år 1850 2.319 inv., år 1875 2.603 inv., år 1900 2.217 inv., år 1925 1.800 inv., år 1950 1.299 inv., år 1960 1.071 inv.

LÅNGELANDA SOCKEN:

År 1749 645 inv., år 1750 649 inv., år 1760 738 inv., år 1790 872 inv., år 1800 993 inv., år 1825 1.291 inv., år 1850 1.862 inv., år 1880 2.032 inv., år 1900 1.757 inv., år 1950 1.093 inv., år 1960 1.087 inv.

TORPS SOCKEN:

År 1749 451 inv., år 1750 470 inv., år 1790 699 inv., år 1800 749 inv., år 1830 1.134 inv., år 1850 1.612 inv., år 1880 2.067 inv., år 1900 2.014 inv., år 1930 1.434 inv., åor 1950 1.089 inv., år 1960 873 inv.

Myckleby socken hade år 1650 4 torpställen, år 1750 46 stycken, samt år 1850 ej mindre än 297 torpställen, eller 2/3 av befolkningen tillhörde då torpareklassen, tendensen var liknande även för Torp och Långelanda.

Ordföranden i byggnadskommittén för Långelanda kykrkas byggande Lars Andersson i Bö, var född 1808, död 1872.

Komminister Anders Fornelius avsattes den 19 oktober 1757. Bodde i en gammal stuga på gården Prästtorp, tills han på hösten 1759 blev präst i Torsby. Avled den 10 augusti 1760, samt begravdes inne i Torsby kyrka. Sonen Mattihas Fornelius, död omkring 1828, var hemmansägare i Ammedalen, Stala socken. (Prästtorp blev år 1719 boställe för komministern i Långelanda.)

Sven Johan Ödman, kyrkoherde i Myckleby 1800—14, predikade den 16 augusti 1791 vid Axvalla hed och hade själva Konung Gustaf III som åhörare. En predikan som behagade honom, och han lovade tänka på honom med en kyrkoherdetjänst. Kort därpå avled konungen, men konung Gustaf IV Adolf infriade sin faders löfte.

Det tidigare omtalade kors i Torps kyrka, som år 1830 omtalas hava stått vid en källa i Töllås, uppgiver Holmberg skall hava stått vid en källa i Ström (nära Slussen), detta verkar troligare.

Detta kors stod i den nya kyrkans

torn tills 1872, då det fördes till museum i Göteborg. Är från omkring år 1260. Är av ek samt 166 cm. högt och 108 cm. brett.

Ett s. k. triumfkrucifix.

Ett märkligt minne från kristendomens första tid i Torps socken.

Fotografi år 1904 på huset till torpet Fredensborg u Hogen nr 2, Myckleby socken. — Torparen Sven Larsson, f. 1826, med familj. — En typisk bild från denna tidsepok. — Huset uppfört 1861, revs 1904.

Orust har i dag endast en kyrka som är delvis medeltida — Morlanda —. År 1853 utsynades den av häradsrätt och domkapitel som för liten och ny skulle uppföras, men oaktat att år 1860 en ritning till ny kyrka förelåg blev det ingen, genom att församlingen ville att Patronus skulle kosta denna vilket denne ej ville göra.

Här följer bilder på Orust övriga nedrivna medeltidskyrkor.

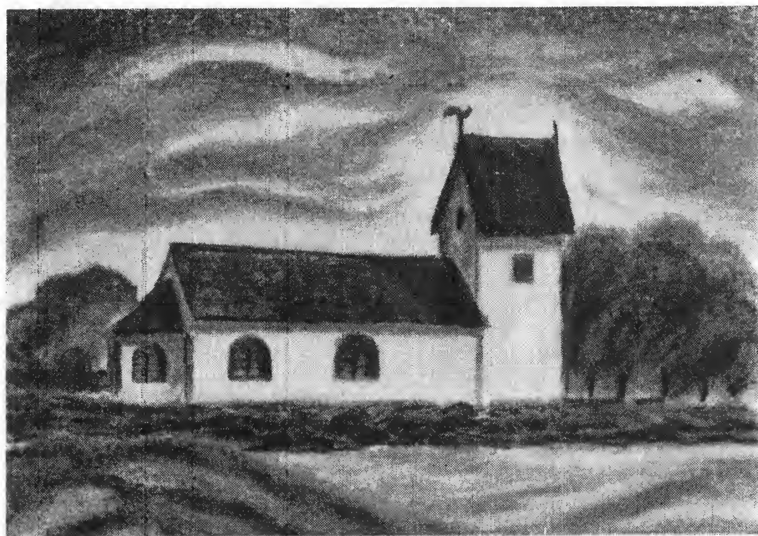

Foto taget 15/6 1957 på en ljuskrona som på 1830-talet kom till Stala kyrka. — På bilden synes undertecknad vid denna ljuskrona i hembygdsmuseet i Gilleby.

Röra kyrka, uppförd 1635, tornet uppfört 1775, nedriven 1846.

Målning av Erik Johansson, Rossön.

Stala kyrka, från 1200-talet, tornet uppfört år 1653, nedriven 1876. — Kyrkan ligger på prästänkesätet Stalas ägor, som år 1648 blev prästänkesäte.

Kolteckning av Erik Johansson, Rossön.

Tegneby kyrka, från 1100-talet, tornet troligen från 1600-talet, nedriven 1891. Enligt en bevarad fönsterbåge som i november 1959 fördes till museet i Gilleby, som tillhört denna kyrka, ser man att under medeltiden hade fönstren i kyrkan endast en bredd av 20 cm.
Fotografi, men detta är skadat, så kyrkans absid synes ej.

År 1769 uppmurades Morlandas kyrkotorn av muraremästare Dahlbom.

Ute på dess kyrkogård vilar riksdagsmannen Andreas Jönsson från Korsgård, död 1822, som den 20 december 1811 av Göta hovrätt dömdes ”att lifvet sitt mista och warde halshuggen”, sedan han uttalat sin personliga åsikt om utskrivningarna till krigstjänst och främst bönderna i Röra och Stala socknar voro motståndare till dessa. — En syndabock i en orolig tid. — Blev senare benådad.

Kyrkobyggaren Elias Larsson i Huseby, Morlanda socken, var född 1731 i Bua, Morlanda. Son till bonden Lars Rasmusson och hans hustru Martha Rasmusdotter som var bördig från Kila på Flatön. — Elias Larsson, som uppförde tornen till Röra samt Långelanda kyrkor, avled år 1809.

Lysekils Nya Tryckeri-AB 1960